

PREVENTIVNE AKCIJE U SEKTORU REPRODUKTIVNOG ZDRAVLJA

Projekat finansira EU

Pobijedimo kancer

Cross-border Programme
Serbia-Montenegro

MAMOGRAFIJA

Rak dojke je najčešća maligna bolest ženske populacije i čini oko 16 odsto svih malignih oboljenja kod žena. Statistički podaci govore da u Crnoj Gori godišnje oko 250 žena oboli od raka dojke, dok oko 70 njih umre od ove bolesti. Iako se ova bolest ne može spriječiti zajedničkim naporima je možemo otkriti i na vrijeme izliječiti. Zdravstveni sistem u Crnoj Gori ženama oboljelim od ove bolesti pruža sve savremene oblike liječenja i terapijske mogućnosti koje se primjenjuju u razvijenijim zemljama.

Ova brošura posvećena je ženama u cilju pružanja informacija o normalnom stanju dojki, faktorima rizika za oboljenje od raka dojki, sa posebnim akcentom na mamografski pregled dojki. Brošura takođe ima za cilj da podstakne žene da vode računa o zdravlju dojki i o svom reproduktivnom zdravlju uopšte. Sve žene treba da budu svjesne da je veoma važno bilo kakve promjene na dojci otkriti na vrijeme, i da nije najstrašnija stvar ako se otkriju, već je to zanemarivanje ovih promjena.

Želimo da napomenemo i upozorimo čitateljke i korisnice usluga domova zdravlja da nikako ne smiju koristiti ovaj materijal da bi same postavile dijagnozu ili preduzimale samostalno liječenje. Ukoliko se primijeti bilo kakva promjena na dojci, savjetujemo vam da se obavezno obratite svom ljekaru.

DOJKE

Dojke su pomoćni organi razmnožavanja koje se nalaze na prednjem zidu grudnog koša i smještene su na velikim grudnim mišićima.

Dojka se sastoji od:

- vezivnog tkiva, koje povezuje ćelije i daje im oblik i čvrstinu,
- masnog tkiva, koje u reproduktivnom periodu žene (dok ima menstrualne cikluse) čini 80-85% dojke,
- žljezdanog tkiva, tačnije od režnjića sačinjenih od žljezdanog tkiva, iz kojih polaze kanalići koji sprovode mlijeko. Više povezanih režnjića, obično njih oko 15, čine režnjeve.

Veličina dojki je kod žena potpuno različita. Fiziološka razlika u veličini dvije dojke kod iste žene je vrlo česta pojava, a ponekad može biti i naglašena. Kružni, obično tamniji dio kože na vrhu dojke se naziva areola. U centru areole nalazi se ispupčeni dio, bradavica.

Dojka je organ koji kroz život žene nekoliko puta prolazi kroz drastične unutrašnje, a ponekad i spoljne promjene. Promjene na dojci nastupaju u predpubertetu, nastavljaju se kroz pubertet, pa

kroz zreli životni period žene, kada ona ispunjava svoju osnovnu funkciju kroz dojenje. Promjene se dešavaju sve do perioda menopauze, kada dolazi do postepenog gubitka žljezdanog tkiva u dojka. Sve ove promjene se dešavaju pod uticajem hormona jajnika na dojke.

RAK DOJKE

Rak dojke je najčešći zloćudni tumor kod žena. Rijetko se javlja prije 20. godine života, a najčešći je između 55. i 70. godine života. Ova bolest prijeti sve većem broju žena. Od raka dojke mogu oboljeti i muškarci, ali je rak dojke stotinu puta češći kod žena, nego kod muškaraca. Najveći broj karcinoma dojke javlja se u gornjem spolnjem kvadrantu i izdancima žljezdanog tkiva usmjerenim prema aksili (pazušnoj jami). Zloćudni karcinomi dojke najčešće su epitelnog porijekla. Mogu nastati iz epitela kanalića (90%) ili epitela režnjića (10%), a oba se dijele na one koji nijesu probili bazalnu membranu (neinfiltrirajući in situ) i na one koji su je probili (infiltrirajući).

Za dijagnostikovanje raka dojke potrebni su sljedeći pregledi i dijagnostičke metode:

- pregled i opipavanje promjena na dojci, u pazušnoj jami, području iznad ključne kosti, trbuhu, pregled jetre i osjetljivost kičme na bol i lagani udarac (sukusija);
- mamografija i eventualno galaktografija (snimanje izvodnih kanala dojke);
- punkcija (probadanje iglom i izvlačenje uzorka ćelija) čvora na dojci i operaciona biopsija (uzimanje uzorka tkiva za analizu);
- krvna slika i količina enzima alkalne fosfataze (ovaj je enzim povećan u stanjima pojačane razgradnje kosti, a upravo se to događa kad supstance raka dojke nalazimo u kostima);
- rendgenski snimak pluća i skeleta;
- scintigrafija (snimanje pomoću rastvora izotopa) jetre i kosti koja služi za otkrivanje radioaktivnih supstanci.

MAMOGRAFIJA

Mamografija je najefikasnija, neinvazivna, rendgenska metoda pregleda dojki, kod koje se koristi specijalno građen rendgenski aparat (mamograf), kojeg odlikuje posebno konstruisana rendgenska cijev koja emituje zrake male energije (oko 20 kV). Upotrebljava se kao **klinička mamografija** - u dijagnostici nejasnih kliničkih nalaza kod simptomatičnih pacijentkinja, **mamografija za rano otkriće raka dojke** - u dijagnostici klinički okultnog karcinoma i kao **skrining mamografija** - metoda odabira kod asimptomatičnih pacijentkinja.

Mamografija je najbolji način za rano otkrivanje raka dojke kod žena starijih od 40 godina, a to je starosno doba u kojem učestalost raka dojke počinje naglo da raste. Kod žena starijih od 40

godina redovnim mamografskim pregledima rak dojke može se otkriti i do dvije godine prije nego što tumor toliko naraste da se može napipati.

Metoda se uglavnom sprovodi kod žena starijih od 40 godina ali po potrebi može se raditi i ranije. Godine starosti ne ograničavaju primjenu mamografije, nego građa dojke. Dojke sa mnogo gustog, žljezdanog tkiva, kao što su kod mlađih žena, često su neprikladne za mamografske preglede. Sigurnost dijagnostike može biti svega 65%. To je i razlog da se kod mlađih žena češće radi ultrazvuk dojki. Sigurnost mamografije je međutim kod starijih žena visoka, oko 85%, a u kombinaciji s ultrazvukom iznosi i do 95%.

Kada obaviti mamografski pregled dojke i kako se obavlja?

Savjetuje se da se prvi mamografski pregled obavi nakon navršene 40. godine života.

Svaka dojka se slika u dva smjera, dakle ukupno se urade četiri snimka. Dojka se postavi na film i pažljivo kompresuje, jer je snažna kompresija dojki tokom mamografije izuzetno važna u cilju dobijanja slike zadovoljavajućeg kvaliteta. Kompresija, iako neprijatna po ženu, značajno poboljšava

vidljivost različitih patoloških procesa. Nakon slikanja snimci se razvijaju, a očitavanje vrši ljekar rendgenolog-radiolog. Sama procedura slikanja nije bolna i brzo je gotova. Pacijentkinje ne treba da se boje eventualnog zračenja jer moderni mamografski aparati zrače veoma malo. Takođe je bitno napomenuti da mamografija svojim zračenjem ne može izazvati rak dojke.

Kako da se spremite za mamografiju?

- Izbor termina: termin za obavljanje mamografskog pregleda bi trebalo da bude nakon završetka perioda mjesečne menstruacije;
- Na dan pregleda, ako je moguće, obucite odjeću (majicu ili džemper) koju možete lako skinuti, jer je za potrebe snimanja potrebno da gornji dio tijela bude otkriven;
- Prije pregleda, ispod pazuha ne nanosite puder, dezodorans, parfem, niti mlijeko za tijelo;
- Prije pregleda skinite nakit.

Kada su neophodni dodatni medicinski pregledi?

- Ukoliko se pronađu upadljive promjene na vašim grudima, bićete o tome informisani kao i o vrsti dodatnih pregleda koje biste trebali obaviti;

- U slučaju promjena na grudima, moraju se obaviti dodatni pregledi, kako bi ljekar mogao tačno ustanoviti promjenu. Obično se obavljaju uvećani snimci dojke ili ultrazvuk dojke, iako se u većini slučajeva radi o dobroćudnim promjenama.

Šta ukazuje na postojanje raka?

Sljedeći mamografski nalazi ukazuju na malignost:

- povećana gustina tkiva dojke,
- nepravilne ivice pronađenog čvora,
- nepravilne grupacije kalcijuma oko čvora (mikro-kalcifikati).

Šta ako se dijagnostikuje rak dojke?

Ukoliko se nakon detaljnih pregleda ipak ustanovi da se radi o raku dojke, ljekari će vas detaljno uputiti i savjetovati o daljim mjerama liječenja koje je potrebno preduzeti. Stručni timovi ljekara u domovima zdravlja i bolnicama će se pobrinuti da dobijete tretman koji je potreban radi daljeg liječenja, kao i davanja odgovarajuće terapije.

VRSTE MAMOGRAFIJE

Razlikujemo više vrsta mamografije:

- Galaktografija
- Obična mamografija
- Digitalna mamografija
- MR-mamografija (MRM)
- Scinti-mamografija

Galaktografija je vrsta mamografije kod koje se koristi kontrastno sredstvo koje se ubrizgava u mliječne kanaliće.

Kod **obične mamografije** snimanje dojki se obavlja bez upotrebe dodatnih sredstava. Kod ove mamografije, bitno je pravilno namjestiti dojke prilikom snimanja. Postoje dva položaja za snimanje dojki: kraniokaudalni i profilni.

Digitalna mamografija koristi kompjutersku sliku dojke, koja se dobija konverzijom rendgenskog snimka u digitalnu sliku.

MR-mamografija (MRM) koristi tehniku magnetne rezonance.

Scinti-mamografija je nuklearno-medicinski pregled, što znači da se radioaktivna test-supstanca (methoxy-isobutyl-isonitril MIBI) unosi intravenijski, i potom prati njeno sakupljanje u dojkama.

Preporučujemo svim ženama mamografski pregled dojki, a naročito onim starijim od 40 godina!

Dom zdravlja Nikšić i Dom zdravlja - Raška u saradnji sa partnerima: FORS Montenegro - Fondacijom za razvoj sjevera Crne Gore, Ministarstvom zdravlja Crne Gore, Domom zdravlja „Dr Nika Labović“ Berane, Domom zdravlja Pljevlja, Domom zdravlja Novi Pazar i Regionalnom razvojnom agencijom Sandžaka - SEDA-om, sprovode projekat „PARHS - Preventivne akcije u sektoru reproduktivnog zdravlja“, koji je podržan od strane Evropske unije u okviru Programa prekogranične saradnje Srbija - Crna Gora. Projekat se u Crnoj Gori sprovodi u opštinama: Nikšić, Berane i Pljevlja, dok se u Republici Srbiji sprovodi u opštinama: Raška i Novi Pazar.

Cilj projekta je unapređenje stanja reproduktivnog zdravlja žena u pograničnoj zoni između Srbije i Crne Gore. Projekat će dati doprinos smanjenju broja oboljelih žena od raka dojke i raka grlića materice kao i povećanju broja preventivnih pregleda u ciljanim domovima zdravlja kada su u pitanju ova oboljenja.

Ciljne grupe projekta su žene u reproduktivnoj dobi iz teritorije opština u kojima se projekat realizuje.

Projektni cilj će se ostvariti kroz realizaciju niza aktivnosti koje uključuju: nabavku medicinske opreme za pet domova zdravlja, kampanju preventivnih medicinskih pregleda za žene, predavanja za ciljnu grupu o važnosti prevencije, medijsku kampanju, obuke za medicinske radnike na teme prevencije raka dojke i raka grlića materice i edukativne publikacije za ciljnu grupu.

Zajedničkim naporima i projektom kao što je PARHS možemo doprinijeti da se promijeni svijest žena kada je u pitanju prevencija koja je od ključne važnosti u borbi protiv malignih bolesti.

Za dodatne informacije o projektu kontaktirajte:
FORS Montenegro
tel/fax: +382 40 212 484
e-mail: mailbox@forsmontenegro.org
www.forsmontenegro.org

Otkriti ili kriti?
Nađi vremena.
Spriječi.
Živi.

JZU Dom zdravlja
Nikšić

FORS
MONTENEGRO
Fondacije za razvoj sjevera
Crne Gore

Ministarstvo zdravlja Crne Gore

S E D A
Regionalna razvojna Agencija Ljubanica
Regional development Agency of Ljubanica

DOM ZDRAVLJA
RAŠKA

DOM ZDRAVLJA
NOVI PAZAR

Ova brošura je izrađena uz pomoć Evropske unije. Sadržaj brošure isključiva je odgovornost "JZU Dom zdravlja Nikšić i FORS Montenegro - Fondacije za razvoj sjevera Crne Gore, i ni na koji se način ne može smatrati da odražava gledišta Evropske unije.